

Opgaven

Concept E2

Ruilen over de tijd (deel 2)

Naam:

Paraaf docent
d.d.

Instructie:

In overleg met de docent wordt onderstaande planning gemaakt. In principe mag je niet achterlopen op deze planning. Als dit toch gebeurt moet je met je docent overleggen hoe de achterstand zo snel mogelijk in te lopen.

- Opgaven maak je altijd in dit boekje (links van de opgave).
- Bij het beantwoorden van vragen begin je met het herhalen van de vraag. Bij de toetsen wordt hierop ook gelet.

Planning Concept E2 Ruilen over de tijd:

WEEK:	LESWEEK:	LES:	TAAK / SCHOOLWERK:
	1	1	<i>Planning en instructie Concept E2</i>
		2	Opgave E2-1 t/m E2-4
		3	Opgave E2-5 t/m E2-8
	2	1	<i>Instructie Concept E2</i>
		2	Opgave E2-9 t/m E2-11
		3	Opgave E2-12 t/m E2-14
	3	1	<i>Instructie Concept E2</i>
		2	Opgave E2-15 t/m E2-17
		3	Opgave E2-18 t/m E2-20
	4	1	Opgave E2-21 t/m E2-23
		2	Opgave E2-24 t/m E2-27
		3	Opgave E2-28 t/m E2-29 + Deadline

De lessen:

Economie is een vak waarbij het maken van veel opgaven belangrijk is. Na de instructie moet de lesstof worden geoefend. In principe kun je - mits je tijdens de lessen aandachtig doorwerkt - bijna alle opgaven in de les maken en controleren (onder begeleiding van de docent). Er zullen echter momenten zijn waarop je zelfstandig opgaven moet (af)maken en nakijken. Tijdens het maken van de opdrachten economie kun je gebruik maken van de uitwerkingen die bij de opgaven horen. Deze zijn te vinden op het internet:

<http://www.economie.dse.nl>

Controle:

Nadat je de opgaven hebt gemaakt moet je aan de hand van de uitwerkingen je antwoorden controleren en corrigeren met een andere kleur pen. Zo zie je bij het leren wat moeilijk was. Bij elke module wordt de voortgang door de docent gecontroleerd en geregistreerd. Je dient er zelf ook op toe te zien dat elke afgeronde module door de docent wordt afgetekend. Dit is het (verplicht) handelingsdeel van het PTA.

Bron: Eindtermen en opgaven SLO.

Verdieping:

Deze stof wordt herhaald en verdiept in een integratiemodule

Opgave E2-1

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de gemiddelde prijzen (in euro's) van een auto in de afgelopen jaren.

Jaar	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Gemiddelde prijs (€)	14.500	16.000	18.000	20.500	22.000	25.000

- a) *Neem de tabel over en zet bovenstaande prijzen om in indexcijfers met als basisjaar 1985. Op één decimaal.*

Opgave E2-2

jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010
CPI*	93,6	100,0	103,2	106,0	108,4	112,5

* CPI = consumentenprijsindex

- a) *Bereken op 2 decimalen de procentuele verandering van de prijzen in 2009 (ten opzichte van 2008).*
 b) *Bereken op 2 decimalen de jaarlijkse procentuele verandering van de prijzen in de periode 2005 - 2010.*
 c) *Bereken de nieuwe reeks met indexcijfers indien 2008 het nieuwe basisjaar wordt.*

Opgave E2-3

Van de consumentenprijsindex is gegeven dat:

$$CPI_{2008} = 145$$

$$CPI_{2000} = 120$$

- a) *Met hoeveel procent is het algemene prijspeil in deze periode veranderd? Op 1 decimaal.*

Opgave E2-4

Iemand verdient in 2005 een nominaal inkomen van € 40.000. In 2010 neemt dit inkomen toe tot € 45.000. Verder is gegeven, dat de prijzen in 2010 t.o.v. 2005 met 9,7% zijn gestegen.

- a) *Met hoeveel procent is het reëel besteedbaar inkomen in 2010 veranderd t.o.v. 2005? Op 1 decimaal.*

Opgave E2-5

Het CPI stijgt van 110 tot 135.

- a) *Hoeveel procent verandert door deze prijsstijging de koopkracht van het geld? Op één decimaal.*

Opgave E2-6

Bereken met onderstaande gegevens telkens de reële index en de reële verandering van het inkomen op 2 decimalen nauwkeurig.

- a) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 8,0 %
Inflatie 6,0 %
- b) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 7,5 %
Inflatie 4,5 %
- c) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 6,5 %
Inflatie 8,0 %
- d) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 2,0 %
Inflatie 3,5 %
- e) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 5,0 %
Inflatie 5,0 %
- f) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 4,8 %
Inflatie 3,3 %
- g) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 1,3 %
Inflatie 5,6 %
- h) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 2,8 %
Inflatie 4,1 %
- i) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 2,4 %
Inflatie 1,1 %
- j) Gegeven:
Nominale inkomensstijging: 9,1 %
Inflatie 5,6 %

Opgave E2-7

Bereken met onderstaande gegevens telkens de reële index van het inkomen per hoofd van de bevolking en de procentuele stijging van het inkomen per hoofd van de bevolking op 2 decimalen nauwkeurig.

a) Gegeven:

Nominale inkomensstijging:	8,0 %
Inflatie	6,0 %
Bevolkingsgroei	4,0 %

b) Gegeven:

Nominale inkomensstijging:	9,1 %
Inflatie	6,5 %
Bevolkingsgroei	1,1 %

c) Gegeven:

Nominale inkomensstijging:	-2,0 %
Inflatie	6,5 %
Bevolkingsgroei	3,5 %

d) Gegeven:

Nominale inkomensstijging:	3,5 %
Inflatie	2,0 %
Bevolkingsgroei	-1,3 %

e) Gegeven:

Nominale inkomensstijging:	3,5 %
Inflatie	3,5 %
Bevolkingsgroei	2,2 %

f) Gegeven:

Nominale inkomensstijging:	2,4 %
Inflatie	2,2 %
Bevolkingsgroei	0,8 %

Opgave E2-8

Iemand leent in 2009 een bedrag van € 5.000 van de bank. Over 5 jaar zal hij dit bedrag in één keer terug betalen. In deze periode zullen de prijzen vermoedelijk met 20% stijgen.

- a) *Bereken de koopkracht van deze € 5.000 als dit bedrag (zonder rente) na afloop van de uitleentermijn wordt terugbetaald.*

Opgave E2-9

De bank vraagt voor een lening een nominale rente van 5,5%. De inflatie bedraagt 2,2%

- a) *Bereken de reële rente die de bank voor de lening vraagt.*

Opgave E2-10

Het aantal inwoners van ons land was 13.734.000 in 1975 en was 15.382.080 in 1992. In 1975 behoorde 1/4-deel van het aantal inwoners tot de beroepsbevolking, terwijl in 1992 dat 30% was. De werkgelegenheid bedroeg 3.296.160 manjaren in 1975, en is 4.341.000 manjaren in 1992.

- a) *Bereken de werkloosheid in 1975.*

Het CBS heeft voorts de volgende indexcijfers gepubliceerd. Alle indexcijfers zijn op basis van 1980.

	1975	1992
Index nominaal nationaal product	90	144
Prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie	95	108

- b) *Bereken de procentuele toename van het reëel nationaal product per inwoner in 1992 ten opzichte van 1975. Rond af op één decimaal.*
- c) *Met hoeveel procent zijn de prijzen gemiddeld per jaar gestegen tussen 1975 en 1992?*
- d) *Verklaar met behulp van een berekening dat de nominale arbeidsproductiviteit van de werkenden gestegen is tussen 1975 en 1992.*

Opgave E2-11

Iemand verdient in 2005 een bedrag van € 20.000. In 2010 neemt dit inkomen toe tot € 24.320. Verder is gegeven, dat de prijzen in deze periode met 0,5% daalden.

- a) *Met hoeveel procent is het reëel besteedbaar inkomen van deze persoon veranderd? Op 1 decimaal.*

Opgave E2-12

Je bent een spaarder die voor zijn hele vermogen van € 1.000 een goede belegging zoekt. Een bank is bereid jou na een jaar 5% rente te geven op een eenjarig rentecertificaat (je kunt dan een jaar lang niet bij het geld, tenzij je een flinke boete betaalt).

- a) *Bereken het rentebedrag dat je na een jaar ontvangt.*
b) *Hoe hoog is de nominale rente?*
c) *Bereken het nominale vermogen na een jaar.*

De inflatie blijkt aan het eind van het jaar op jaarbasis uitgekomen te zijn op 2,1%

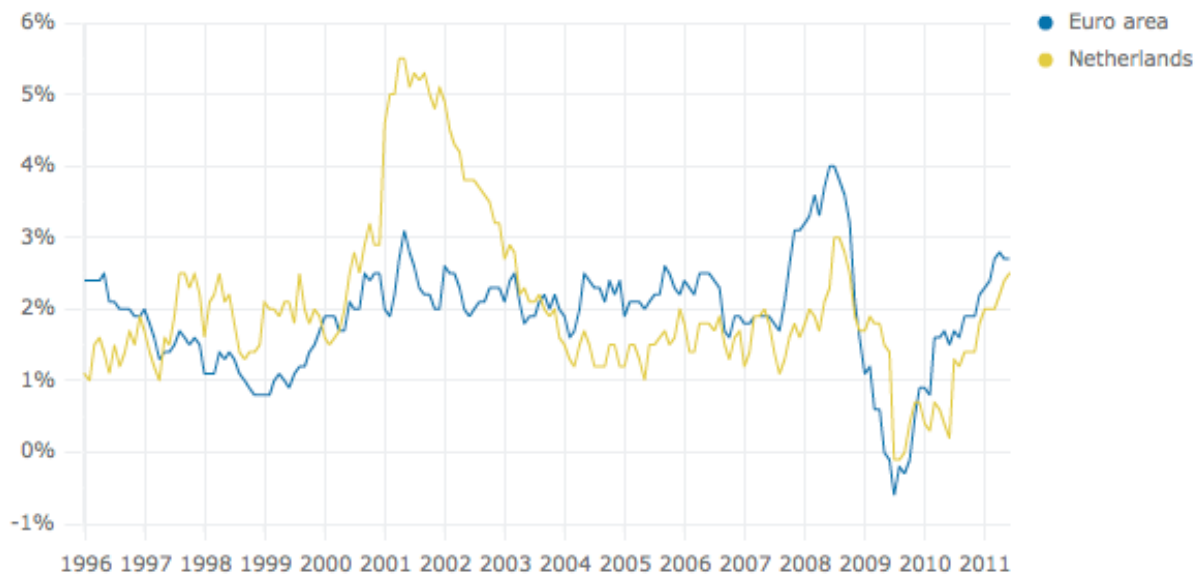
- d) *Bereken het reële vermogen na een jaar.*

Opgave E2-13

Indien de prijzen in een land stijgen, spreekt men van inflatie. Dit is een algemene stijging van het prijspeil en kan worden gemeten met behulp van de consumenten prijsindex.

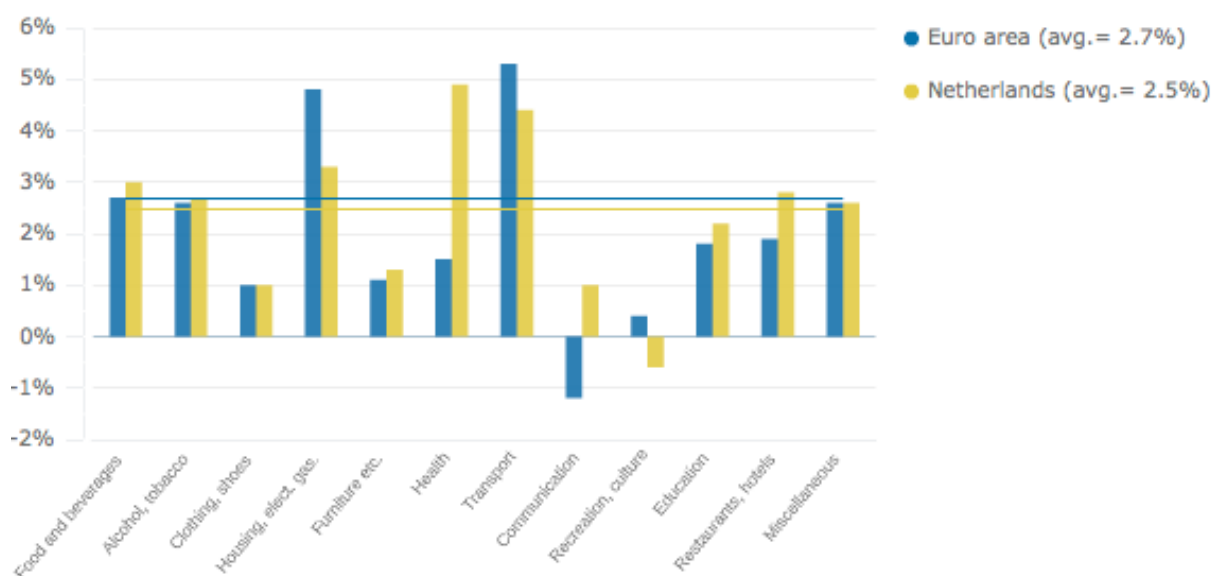
- Beschrijf de betekenis van de begrippen nominale waarde en reële waarde van geld.
- Is inflatie een daling van de nominale of de reële geldwaarde? Motiveer je antwoord.

Bekijk de grafiek (chart) van de inflatie van de Eurozone tussen juli 2000 en juli 2010.

- Welke conclusie kun je hieruit trekken omtrent het niveau van de Europese inflatie?
- Onderzoek in welke jaren in die periode tussen juli 2000 en juli 2010 Nederland een lager inflatiepercentage had dan het gemiddelde van de Eurozone.

Bekijk de grafiek van de inflatie in Europa en in Nederlands specifiek per uitgavencategorie.

- Welke uitgavencategorie is in Nederland relatief duur? Motiveer je antwoord.
- Welke uitgaven categorie in in Nederland relatief goedkoop? Motiveer je antwoord.

Opgave E2-14**Waarom sparen gezinnen?**

Een onderzoeksinstituut van een Universiteit doet sinds 1993 jaarlijks onderzoek naar het financiële reilen en zeilen van de Nederlandse gezinnen. Een onderdeel van het onderzoek gaat over spaarmotieven: er worden maar liefst 16 motieven onderscheiden! Ongeveer 2.000 geënquêteerden hebben een cijfer op een schaal van 1 t/m 7 gegeven op de vraag of zij dit motief zeer onbelangrijk vinden (cijfer = 1) of zeer belangrijk (cijfer = 7) vinden. In onderstaande tabel zijn de gemiddelde scores op de schaal van 1 t/m 7 voor 2000 en 2006 weergegeven:

Bron: Spaarmotieven

	Spaarmotief	2000	2006
1	huis of ander bezit nalaten aan kinderen	2,69	2,82
2	kinderen helpen bij financiële problemen	3,82	3,90
3	extra geld voor pensioen	4,79	4,79
4	In toekomst hoge uitgaven dekken	5,32	5,4
5	geen financiële hulp van anderen nodig	5,41	5,41
6	later woning kunnen kopen	2,89	2,90
7	inkomen in de vorm van rente/dividend	3,05	3,16
8	doen en laten wat men wil	5,16	5,34
9	geld nalaten aan kinderen/familie	2,74	2,80
10	onvoorziene uitgaven	5,71	5,75
11	aanvullen AOW	4,68	4,71
12	eigen bedrijf opzetten	1,94	2,10
13	cadeautjes(klein)kinderen	3,45	3,59
14	voldoen aan financiële verplichtingen	5,85	5,85
15	duurzame artikelen kopen	5,02	5,99
16	betere toekomst	4,75	4,74

- a) *Welke van de genoemde motieven hebben te maken met het verschuiven van consumptie in de tijd (het zogenaamde “ruilen over de tijd”) ? Licht je keuze toe.*
- b) *Kun je op basis van de bron een conclusie trekken over “de economische ontwikkeling” tussen 2000 en 2006. Licht je antwoord toe.*

Stel dat een geënquêteerde uit het onderzoek op alle spaarmotieven zeer laag scoort.

- c) *Is de conclusie juist dat deze persoon weinig zal sparen? Licht je antwoord toe.*

Opgave E2-15

“Deblokkering van spaarloon in september”

12 juli 2010

Demissionair minister De Jager van Financiën is van gedachten veranderd: het spaarloon wordt toch gedeblokkeerd en wel op 15 september aanstaande. Spaarloon dat uw werknemers tussen 2006 en 2009 hebben gespaard, komt per die datum beschikbaar. Deze financiële prikkel moet ervoor zorgen dat consumenten meer geld gaan uitgeven.

Aanvankelijk voelde De Jager er weinig voor om het spaarloon te deblokken. Maar een ruime meerderheid van de Tweede Kamer heeft aangedrongen op deblokkering. Consumenten besteden steeds minder, zo blijkt uit recente cijfers van het CBS. Als het spaarloontegoed beschikbaar komt, is de verwachting dat een deel daarvan wordt uitgegeven. En dat kan de economie een zetje geven.

“Sparloon valt vrij per 15 september 2010”

De overheid heeft aangegeven dat vanaf 15 september tegoeden op spaarloonrekeningen, opgebouwd in de jaren 2006 t/m 2009, zonder beperking vrijgegeven kunnen worden. Dit geldt wellicht ook voor u?

De rentevergoeding op een spaarloonrekening is laag. Het is dan goed om te weten dat u over uw saldo op een Bank of Scotland Internet Spaarrekening een van de hoogste spaarrentes van Nederland ontvangt. Momenteel bedraagt deze 2,6%!

De Internet Spaarrekening is een spaarrekening met onbeperkte toegang. Dit betekent dat u uw spaargeld voor onbepaalde tijd op uw spaarrekening stort en u dit geld direct kunt opnemen.

- a) *Beschrijf op welke wijze het aanbod van de Bank of Scotland in het tweede artikel de bedoeling van minister de Jager in artikel 1 kan doorkruisen.*

Volgens de Bank of Scotland heeft het overzetten van het tegoed van de spaarloonrekening, bijvoorbeeld bij ING, naar hun internetrekening twee voordelen voor de spaarder.

- b) *Beschrijf welke twee voordelen dat zijn.*

Om te voorkomen dat spaargeld naar andere banken zou gaan, kondigde ING aan dat ze alle spaarloontegoeden zou overboeken naar een direct opeisbare rekening. Het zou te verwachten zijn dat een bank op een dergelijke rekening minder rente vergoedt dan op een spaarloonrekening.

- c) *Geef een verklaring voor deze verwachting.*

Opgave E2-16

Het CBS rekent de inflatie uit. Uit het Statistisch Zakboek haalden we de prijsindexcijfers voor de gezinsconsumptie. De reeks voor de totale bevolking op basis van 2005 luidt als volgt:

		Wegingsfactoren:		
			2010	2011
1	Voedingsmiddelen	178	101,2	104,4
2	Kleding en schoeisel	67	94,0	92,8
3	Huur en energie	256	103,5	108,9
4	Meubelen	71	106,5	109,0
5	Medische verzorging	138	110,2	119,3
6	Vervoer en communicatie	124	106,9	110,8
7	Ontwikkeling en ontspanning	82	102,4	104,4
8	Overige goederen / diensten	84	107,5	110,8
Totaal:		1.000	104,3

- a) Leg uit wat de wegingsfactoren inhouden.
- b) Hoe heet het onderzoek (met één woord), dat het CBS houdt om de wegingsfactoren te bepalen? Geef kort weer hoe een dergelijk onderzoek in zijn werk gaat.
- c) Maak een keuze:
Het CBS laat kleding en schoeisel / meubelen zwaarder meewegen in de berekening van de gewogen prijsindexcijfers.
- d) Bereken het gewogen prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie in 2011 (op één decimaal).
- e) Bereken de inflatie in 2011 in drie decimalen nauwkeurig.

In deze opgave heb je gewerkt met de reeks van de totale bevolking. Het CBS publiceert nog andere prijsindexcijfers.

- f) Welke zijn dat?

Opgave E2-17**“Minister wil meer leningen”**

Staatssecretaris Rutte van Onderwijs wil dat studenten meer gaan lenen, tot woede van de studentenvakbonden. “Studeren was nog nooit zo elitair!”, zeggen zij. Hoe kijken de ervaringsdeskundigen er tegenaan?

“Als ik een poffertjeskraam was begonnen, was het een ander verhaal geweest.”

Ralph Aarnout, A’dam 2005

Zijn toekomst lag in de muziek, meende hij. Bij de dwarsfluit. Dus deed hij op zijn 18de auditie voor het conservatorium. Hij werd direct toegelaten. Pieter Hofkamp: “Maar al snel ontdekte ik dat de muziek het toch niet was. Ik stapte over naar bedrijfskundige informatica op het hbo. Een leuke studie, lekker praktisch. Meteen in het eerste jaar van mijn studie heb ik met wat vrienden een internetbedrijfje opgericht. We verdienden er amper geld aan, dat was jammer. Maar leerzaam was het wel. En ik had geen haast. Ik meende dat ik tien jaar studiefinanciering had,” lacht hij. “Dat was minder slim.” Inmiddels is Hofkamp 26 en studeert hij economie aan de RUG. Omdat hij een hbo-diploma op zak heeft, hoeft hij zijn vier jaar basisbeurs niet terug te betalen. Maar studiefinanciering (basisbeurs 229 euro/maand) krijgt hij niet meer, hij leent maximaal bij de IB-Groep, zo’n 790 euro per maand. Hofkamp: “Als ik afgestudeerd ben, heb ik een kleine dertigduizend euro schuld, denk ik. Dat is zo’n 60% meer dan het gemiddelde. Zo langzamerhand wil ik wel eens afstuderen”. Als het aan staatssecretaris Rutte van Onderwijs ligt, komen er meer studenten zoals Hofkamp. Rutte wil dat studenten massaal gaan lenen om hun studie te bekostigen. Daardoor, zo luidt zijn redenering, hoeven studenten minder te werken naast hun studie, zijn ze sneller klaar en gaat er minder overheidsgeld naar het hoger onderwijs. De studentenvakbonden hebben woedend gereageerd op Rutte’s aansporing aan studenten om meer te lenen. Ze verwijten hem het hoger onderwijs alleen voor de happy few toegankelijk te maken.” Uit een enquête van de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb) blijkt dat 29 procent van de ondervraagden niet méér wil lenen voor een studie. Dan maar een eenvoudiger studie of helemaal geen studie.

- a) *Voor welk bedrag kom je maximaal in aanmerking (basisbeurs en lening) als je zou gaan studeren?*
- b) *Van welke factoren zijn die bedragen afhankelijk?*
- c) *Hoe groot is de gemiddelde studieschuld van studenten na hun studie?*

Je kunt, naast je studie, gaan werken en geen geld lenen voor je studie. Die studie gaat dan vermoedelijk langer duren. Je kunt je ook helemaal concentreren op je studie, wel geld lenen, maar bouwt daardoor een flinke studieschuld op.

- d) *Maak een vergelijking tussen de opofferingskosten van beide keuzes.*

Sommigen studeren kerkorgel, anderen Noorse dialecten. De verdien capaciteit van sommige studies is niet groot. Daar staat tegenover dat je onder een bepaald inkomen na je afstuderen mogelijk niet het volledige bedrag van je studieschuld aan IGB hoeft terug te betalen.

- e) *Ben je van mening dat dit terecht is? Geef argumenten voor je standpunt en vergelijk daarbij de belangen van de individuele student met die van de maatschappij.*

Opgave E2-18

Een Pabo-student huurt in januari een kamer tegen een huurprijs van € 250 per maand. Daarnaast kocht hij in januari 2 studieboeken van € 25 per stuk en 4 treinkaartjes van € 50 per stuk. Het uitgavenpatroon van deze Pabo-student is in april van hetzelfde jaar ongewijzigd. De prijs van één treinkaartje is in april € 55; de overige prijzen zijn niet veranderd.

- a) *Bereken de wegingsfactoren van de 3 artikelen in de totale uitgaven van deze student in de maand januari.*
- b) *Bereken het gewogen prijsindexcijfer van deze student in april op basis van januari.*

Gegeven is nog dat het inkomen, bestaande uit een studiebeurs, van deze student in april één procent hoger is dan in januari.

- c) *Bereken de procentuele verandering van het reële inkomen van deze student in april ten opzichte van januari (één decimaal). Geef aan of het een verbetering of verslechtering van het reële inkomen betreft.*

De inflatie en het reële inkomen in Nederland wordt vaak vergeleken met andere landen. Omdat Duitsland een van onze belangrijkste handelspartners is wordt vooral naar onze oosterburen gekeken.

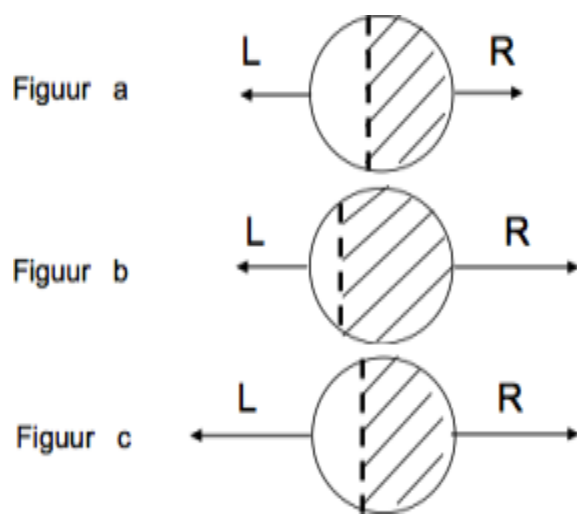
Veronderstel dat er 2% inflatie in Duitsland is en dat daar de bevolkingsomvang steeg met 1,5 procent. De stijging van de inkomens was 4,5%.

- d) *Hoe groot is de procentuele toename van de koopkracht in Duitsland? Rond af op twee decimalen.*
- e) *Hoe groot is de procentuele toename van het reëel inkomen per hoofd van de bevolking? Rond af op twee decimalen.*

Opgave E2-19

Niet alle besparingen worden aangeboden op de vermogensmarkt. De Engelse econoom John Maynard Keynes (1883 – 1946) had hiervoor de volgende verklaring. Hij stelde dat mensen een liquiditeitsvoorkeur hebben. Ze hebben het geld liever nu beschikbaar dan over enige tijd. Als het voor een jaar is vastgezet, kun je er niet over beschikken. Het geld is dan niet liquide. Voor de voorkeur om besparingen in liquide vorm aan te houden, onderscheidde hij twee motieven:

- het voorzorgmotief : gezinnen houden geld achter de hand om onverwachte uitgaven te kunnen opvangen.
- het speculatiemotief : gezinnen wachten het - in hun ogen - juiste beleggingsmoment af.

Een toename van de vraag naar vermogen leidt tot een hoger renteniveau. De hogere rente is nodig om extra aanbod van besparingen uit te lokken om aan de gestegen vraag te voldoen. Als er weinig of geen rente wordt gegeven op spaargelden zal de bereidheid om besparingen aan te bieden niet groot zijn. De rente is dan onvoldoende om de liquiditeitsvoorkeur op grond van voorzorgen- en speculatiemotief te compenseren. Een rentestijging lokt vervolgens een deel van de liquide besparingen, in contanten of op een betaalrekening bij bank of giro, toch naar de vermogensmarkt en zorgt daar voor het extra aanbod.

L (de lengte van de pijl) geeft de voorkeur aan om middelen liquide aan te houden. R (de lengte van de pijl) geeft de hoogte van de rente weer die wordt vergoed als de besparingen worden afgestaan. Het gearceerde deel geeft weer welk deel van de besparingen aangeboden wordt op bijvoorbeeld een spaarrekening.

In figuur a is de beginsituatie weergegeven. Maak de juiste keuze:

- a) *In deze situatie zal de spaarder een flink deel van zijn besparingen wel/niet uitlenen omdat de opofferingskosten van het afstaan van de besparingen voldoende/onvoldoende worden vergoed.*

In figuur b is de liquiditeitsvoorkeur gelijk gebleven, maar is de rente fors gestegen.

- b) *Welke invloed heeft dit op de opofferingskosten als je overweegt de besparingen toch op je betaalrekening bij de bank aan te houden? Licht het antwoord toe.*
 c) *Welke conclusie trekt de spaarder blijkbaar in figuur b.*

In figuur c is de rente gelijk aan het niveau in figuur b maar zijn de economische vooruitzichten verslechterd.

- d) *Leg het mogelijke verband uit tussen figuur c en de slechtere economische vooruitzichten.*

Opgave E2-20

Volgens de Miljoenennota liep de Nederlandse staatsschuld in 2001 op tot € 340 miljard. Dit is een stijging van € 21 miljard, want in 2000 was de schuld nog € 319 miljard. De rente over de staatsschuld was € 22,8 miljard in 2001, terwijl in datzelfde jaar aan aflossingen € 24,8 miljard betaald werd.

- a) *Behoren de rente en de aflossing over de staatsschuld tot de ontvangsten of de uitgaven van het Rijk?*
- b) *Hoe groot was het financieringstekort in 2001? Geef aan hoe je aan je antwoord komt.*
- c) *Hoe groot was het begrotingstekort in 2001? Toon je berekening.*
- d) *Bereken (op één decimaal) hoeveel procent rente de Nederlandse overheid betaalde in 2001 over haar schulden.*

De staatsschuld heeft gevolgen op de rente. Het effect op de rente wordt afgemeten aan het financieringstekort en niet aan het begrotingstekort.

- e) *Leg uit dat het effect op de rente afgemeten wordt aan het financieringstekort en niet aan het begrotingstekort.*

De overheid kan het begrotingstekort dekken door langlopende staatsleningen uit te schrijven. Een andere mogelijkheid is monetaire financiering.

- f) *Zijn staatsleningen een soort obligaties? Verklaar je antwoord.*
- g) *Worden staatsleningen verhandeld via de kapitaalmarkt of de geldmarkt? Verklaar je antwoord.*
- h) *Wat versta je onder monetaire financiering?*

Monetaire financiering is door de Nederlandse Bank verboden. Desondanks maakt het Rijk van deze mogelijkheid gebruik om het tekort te financieren.

- i) *Wat is het bezwaar van de Nederlandse Bank tegen monetaire financiering?*

Opgave E2-21

Gegeven is de begroting van de Rijksinkomsten en Rijksuitgaven over 2008 (alle bedragen in miljarden dollar):

RIJKSINKOMSTEN:		RIJKSUITGAVEN **:	
Omzetbelasting *	40,9	Onderwijs en Wetenschappen	33,1
Loonbelasting	57,7	Sociale Zaken	38,2
Vennootschapsbelasting	16,4	Rente staatsschuld	26,6
Inkomstenbelasting	6,6	Landbouw en visserij	3,0
Overige belastingen op inkomen, winst, vermogen	5,2	Justitie	4,2
Accijnzen *	11,1	Binnenlandse Zaken	4,5
Overige kostprijsverhogende Belastingen *	13,3	Economische Zaken	4,4
Aardgas	8,7	Financiën	4,0
Belastingen rechtsverkeer *	3,2	Buitenlandse Zaken	6,5
Motorrijtuigenbelasting	4,1	Verkeer en Waterstaat	11,2
Niet-belastingen	16,2	WVC	12,2
		Defensie	14,1
		Lagere overheid	42,5
	+		+
Totaal ontvangsten	183,4	Totaal uitgaven	204,5

* Indirecte belastingen.

** De rijksuitgaven zijn minus de aflossingen op de staatsschuld.

- Bereken het financieringstekort.
- Geef in woorden aan hoe uit het financieringstekort het begrotingstekort af te leiden is. Biedt bovenstaande begroting daartoe genoeg gegevens? Motiveer je antwoord.
- Uit bovenstaande begroting is af te leiden (maak een keuze en motiveer je antwoord):
 - de omvang van de staatsschuld.
 - de toename van de staatsschuld.
 - geen van beiden.

Rentebetalingen door de overheid kunnen, via bestedingseffecten, indirect positieve gevolgen hebben op de Rijksbegroting.

- Leg bovenstaande zin uit.
- Leg uit dat rentebetalingen door de overheid ook een direct positief gevolg voor de Rijksbegroting kunnen hebben.

Voorts is nog bekend dat in 2008 het nationaal inkomen \$ 345 miljard was.

- Bereken de directe belastingdruk op één decimaal nauwkeurig.
- Op welke post aan de inkomstenkant (zie begroting) heeft de overheid nauwelijks grip en schommelt daarom in de loop van de tijd sterk? Leg je antwoord uit; waarom is dit zo?

Opgave E2-22

Ook voor de overheid (hier wordt met overheid de centrale overheid, dus het Rijk, bedoeld) geldt dat ze moet lenen als de uitgaven groter zijn dan de inkomsten.

- a) *Noem de voornaamste inkomsten van de overheid.*
- b) *Onderzoek hoe groot de (geschatte) overheidsinkomsten en overheidsuitgaven zijn voor het lopende jaar.*

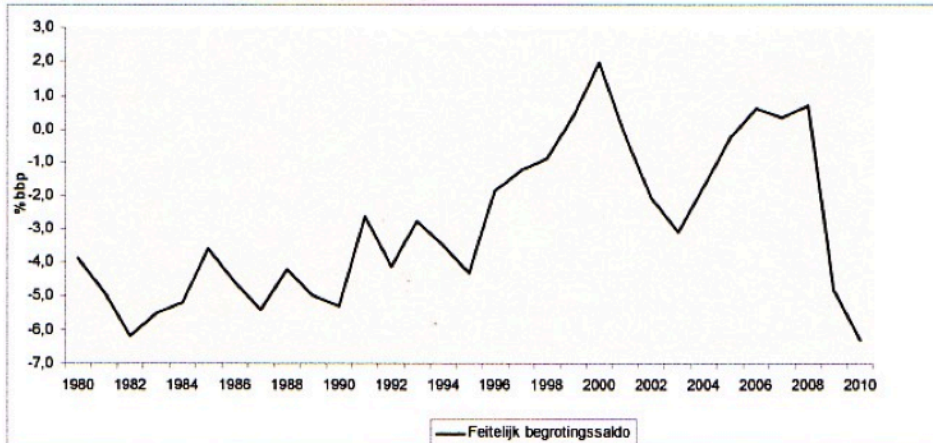
De overheid heeft vrijwel ieder jaar een tekort. Een deel van de uitgaven gaat naar de aanleg van wegen, dijken en bruggen. Daarvoor leent de overheid geld.

- c) *Beschrijf op welke wijze hier sprake is van “ruilen over de tijd”.*
- d) *Beschrijf op welke wijze burgers ook in de toekomst meebetalen voor deze wegen en bruggen.*
- e) *Motiveer of dat meebetalen in de toekomst terecht is.*

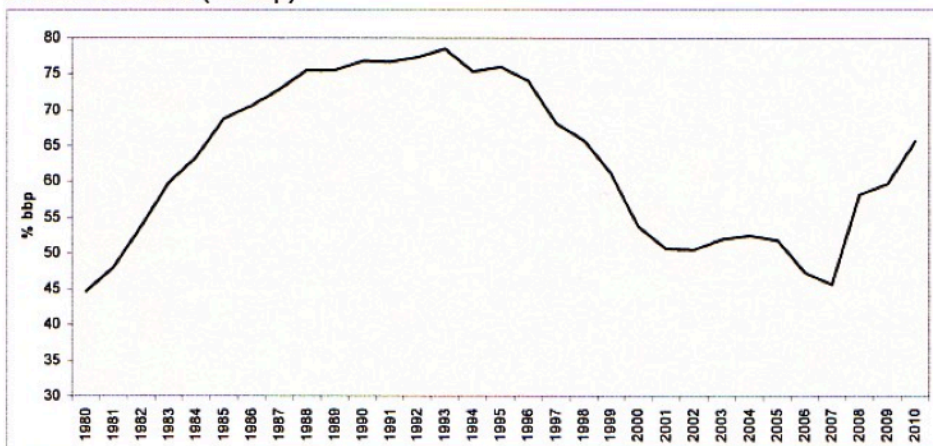
Opgave E2-23

Doordat de overheid haar tekorten financiert met leningen (en bovendien meer leent dan ze aflost) neemt de overheidsschuld toe. Zowel het begrotingssaldo als de overheidsschuld worden meestal uitgedrukt in een percentage van het bruto binnenlands product (zie onderstaande grafieken).

EMU-saldo, Begrotingssaldo (% bbp)

Overheidsschuld (% bbp)

Bron: Ministerie van Financiën

- In welk(e) jaar(jaren) had de overheid een begrotingsoverschot?
- Welke invloed heeft een begrotingsoverschot op de overheidsschuld in euro's? Motiveer het antwoord.

Veronderstel dat de overheidsschuld in euro's in een bepaalde periode toeneemt.

- Wat kun je in dat geval opmerken over de tijdsvoorkeur van de overheid? Motiveer het antwoord.

Na 1993 daalt in de grafiek de overheidsschuld.

- Leg uit dat dit nog niet betekent dat de overheid een begrotingsoverschot had.
- Welke grafiek heeft betrekking op een voorraadgrootte, welke op een stroomgrootte? Motiveer je antwoord.

Opgave E2-24

Aan de hand van budgetonderzoeken en het prijsverloop berekent het C.B.S. het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie. Stel dat de groep voedingsmiddelen een wegingsfactor van 20% heeft en dat de prijzen van deze groep in 1995 met 3% stijgen, en dat de overige artikelen met 3% in prijs dalen.

- a) *Bereken het gewogen prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie over 1995 op basis van het jaar 1994.*
- b) *Welk woord ontbreekt in de volgende zin?*
Wanneer het prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie een waarde heeft kleiner dan 100, dan is er sprake van ...

Inflatie heeft grote nadelen. Daarom doet de overheid er ook alles aan om de inflatie de kop in te drukken. Niet altijd heeft de overheid dit in de hand. Bijvoorbeeld is de geïmporteerde inflatie moeilijk te bestrijden.

Het belangrijkste nadeel van inflatie is dat men minder kan kopen.

- c) *Noem nog eens twee andere nadelen.*
- d) *Wat is geïmporteerde inflatie en waarom is dit moeilijk te bestrijden?*

Opgave E2-25

Hieronder staan de inflatiecijfers zoals het C.B.S. die uitrekent.

Reeks: Alle huishoudens 1990 = 100

artikelgroep	weging:	1992	1993	1994
1. Voeding / dranken	18.000	106,1	106,9	108,8
2. Kleding	7.200	97,6	99,1	98,1
3. Wonen	26.100	109,0	112,8	118,1
4. Interieur	8.000	105,0	106,0	106,2
5. Medisch	600	109,6	114,0	115,5
6. Vervoer	14.400	106,9	109,7	114,1
7. Ontspanning	10.700	102,5	104,6	106,2
8. Overheidsdiensten	3.700	116,8	128,7	137,9
9. Overig	11.300	107,1	110,0	112,4
Totaal	100.000	106,4	109,2	112,3

Uit de tabel halen we artikelgroep nummer 2.

Hieronder zie je partiële prijsindexcijfers staan van kleding

Reeks: Alle huishoudens 1990 = 100

artikelgroep	weging:	1992	1993	1994
2. Kleding	7.200	97,6	99,1	98,1

- Wat wordt bedoeld met 'partieel' in dit verband?*
- Wat kun je zeggen over de verandering van de prijzen van kleding ten opzichte van 1990?*
- Wat kun je zeggen over de verandering van de prijzen van kleding in 1993 ten opzichte van 1992?*
- Wat kun je zeggen over de verandering van de prijzen van kleding in 1994 ten opzichte van 1993?*

In de onderste regel van tabel 1 staan de uiteindelijke inflatiecijfers.

- Controleer met een berekening het gewogen prijsindexcijfer 106,4 over 1992.*
- Welke fout maakt iemand die de inflatie in 1994 ten opzichte van 1993 als volgt berekent:
 $112,3 - 109,2 = 3,1\%$*
- Bereken de inflatie in 1993 (ten opzichte van 1992). Rond af op één decimaal.*
- Is het mogelijk de inflatie in 1992 te berekenen? Motiveer je antwoord.*

Een indexcijfer van 100 geeft aan dat ten opzichte van het basisjaar er geen verandering is opgetreden.

- Wat wordt bedoeld met basisjaar?*
- Leg uit wat het verschil is tussen een procentuele verandering en een indexcijfer.*
- Leg uit wat de overeenkomst is tussen een procentuele verandering en een indexcijfer.*
- Hoe kun je vanuit indexcijfers een procentuele verandering berekenen?*

Opgave E2-26

Het CBS publiceert drie reeksen prijsindices voor de gezinsconsumptie, te weten

- een reeks voor werknemersgezinnen met in het basisjaar een inkomen beneden het modale inkomen.
- een reeks voor werknemersgezinnen met in het basisjaar een gezinsinkomen gelijk aan het modale inkomen.
- een reeks voor de totale bevolking.

De drie reeksen prijsindexcijfers hebben een verschillend verloop. Dat ligt niet in de prijsontwikkeling van de goederen op zichzelf. Als bijvoorbeeld tandpasta 3% duurder wordt, geldt dat voor iedereen. Het maakt niet uit of een werknemer beneden of boven de loongrens deze koopt: beiden zullen 3% meer moeten betalen voor deze tube tandpasta.

a) *Hoe kan het dan toch zijn, dat de drie reeksen prijsindexcijfers een verschillend verloop hebben?*

Prijsindexcijfers kunnen gebruikt worden in de CAO-onderhandelingen. Vakbonden kunnen prijscompensatie eisen.

b) *Welke van de drie genoemde reeksen zal bij deze onderhandelingen niet gebruikt worden?*

c) *Wat is prijscompensatie?*

Hier volgen nog wat cijfers uit de reeks van de totale bevolking, waarbij het basisjaar 1985 is. In 1991 was het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie 108,5. In 1990 was het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie 104,3.

d) *Hoeveel procent lagen de prijzen in 1991 (volgens deze reeks) boven het niveau van 1985? Toon je berekening.*

e) *Hoeveel procent lagen de prijzen in 1991 (volgens deze reeks) boven het niveau van 1990? Maak je berekening zo nauwkeurig mogelijk.*

Opgave E2-27

In de economie speelt het begrip ‘schaarste’ een belangrijke rol. Schaars betekent in de economie wat anders dan ‘zeldzaam’. Voorbeeld: In een jaar dat er een overvloedige appelooft is, zijn appels nog steeds schaars volgens de econoom.

- a) Welk woord ontbreekt?
Schaarste komt tot uitdrukking in de van een goed.
- b) Leg uit dat appels zelfs bij een overvloedige oogst (volgens economen) nog schaars genoemd worden.
- c) Is een goed schaarser naarmate de behoefte eraan groter is? Verklaar je antwoord.

Appels behoren tot de materiële behoeften. Er zijn ook niet-materiële behoeften.

- d) Noem twee voorbeelden van niet-materiële behoeften.
- e) Geef van elk van onderstaande stellingen aan of deze waar of onwaar is, motiveer je antwoord:
Stelling a: Alle economische goederen zijn schaars.
Stelling b: De prijs van een goed is niet afhankelijk van het nut van dat goed, maar van de schaarste van dat goed.

Opgave E2-28

Gegeven is onderstaande tabel met consumentenprijsindexcijfers

Jaar	2000	2001	2002	2003	2004
CPI	100	102	104,2	106,3	108,6

- a) Bereken (op 1 decimaal) hoeveel procent inflatie er was in 2002 t.o.v. 2001. Toon je berekening.
- b) Bereken (op 1 decimaal) met behulp van de tabel hoeveel de reële inkomensverandering was t.o.v. 2000 van iemand die in die periode 2000 - 2004 zijn inkomen met 20 % zag stijgen. Toon je berekening.

In 2003 ontving Jolanda een inkomen van € 16.200. In 2004 ontving zij een inkomen van € 16.443.

- c) Bereken het indexijfer van het nominale inkomen voor 2004 met 2003 als basisjaar.
- d) Bereken het CPI van 2004 met 2003 als basisjaar. Toon je berekening op 2 decimalen.
- e) Bereken (op 2 decimalen) met hoeveel procent het reële inkomen van Jolanda in 2004 is veranderd t.o.v. 2003. Geef aan of er sprake is van een stijging of van een daling.

In 2006 was er sprake van een inflatie van 3,6%. Het inkomen van Harrie steeg met 6% dat jaar.

- f) Bereken (op 2 decimalen) met hoeveel procent het reële inkomen van Harrie in 2006 t.o.v. 2005 veranderd is. Geef aan of er sprake is van een stijging of van een daling.
- g) Bereken met hoeveel procent zijn nominale inkomen in 2006 had moeten stijgen om er reeel met 4% op vooruit te gaan. Afronden op 2 decimalen.

Opgave E2-29

We nemen 2000 als basisjaar.

De lonen stijgen in de periode 2000 - 2005 met 12%.

De lonen stijgen in de periode 2005 - 2010 met 5%.

De prijzen stijgen in de periode 2000 - 2005 met 8,5%.

De prijzen dalen in de periode 2005 - 2010 met 1,5%.

Meneer X heeft een vaste uitkering die in het basisjaar € 2.000 bedraagt.

Meneer Y heeft een waarde vaste uitkering die in het basisjaar € 2.000 bedraagt.

Meneer Z heeft een welvaartsvaste uitkering die in het basisjaar € 2.000 bedraagt.

- a) *Bereken de nominale bedragen die de drie heren in 2005 ontvangen.*
- b) *Bereken met hoeveel procent de reële inkomens van elk van deze drie heren in de periode 2000 - 2005 is veranderd. Op 1 decimaal.*
- c) *Bereken met hoeveel procent het reële inkomen van meneer Z in de hele periode 2000 - 2010 is veranderd. Op 1 decimaal.*